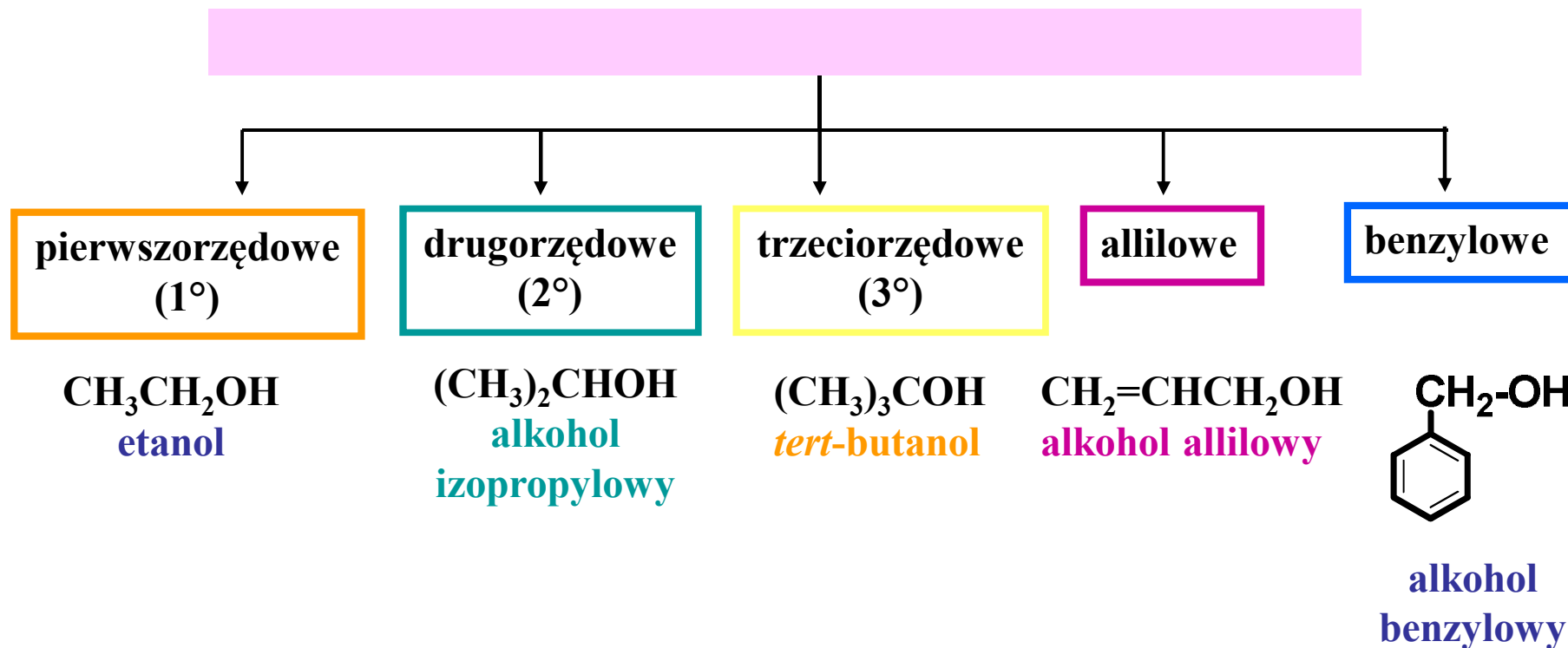

ALKOHOLE I FENOLE

ALKOHOLE - KLASYFIKACJA

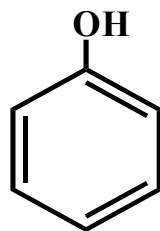

Alkohole allilowe i benzyłowe mogą być różnej rzędowości.

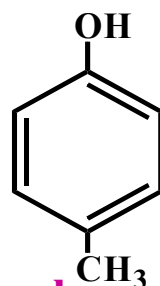
FENOLE - PRZYKŁADY

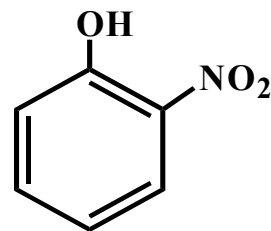
Fenole

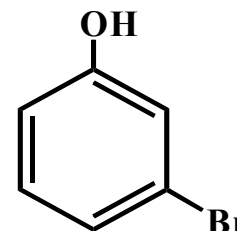
fenol

p-krezol

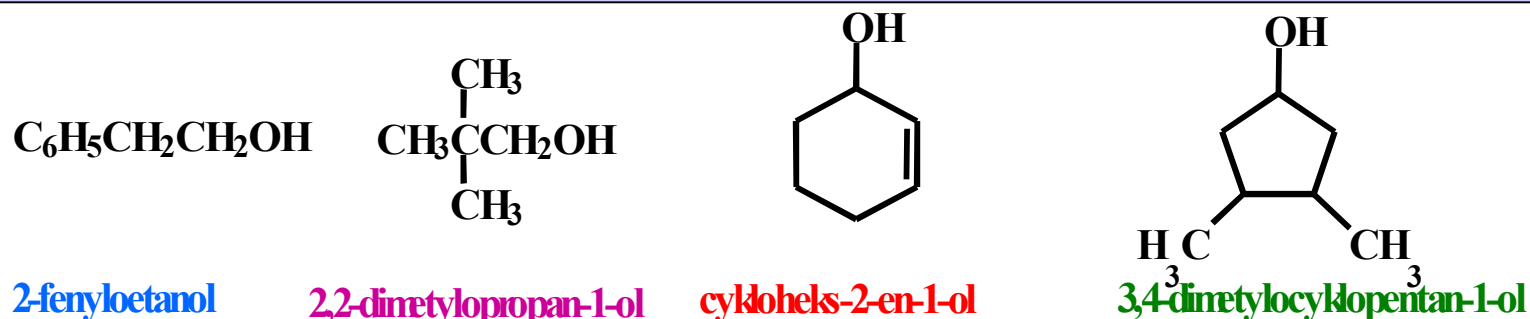
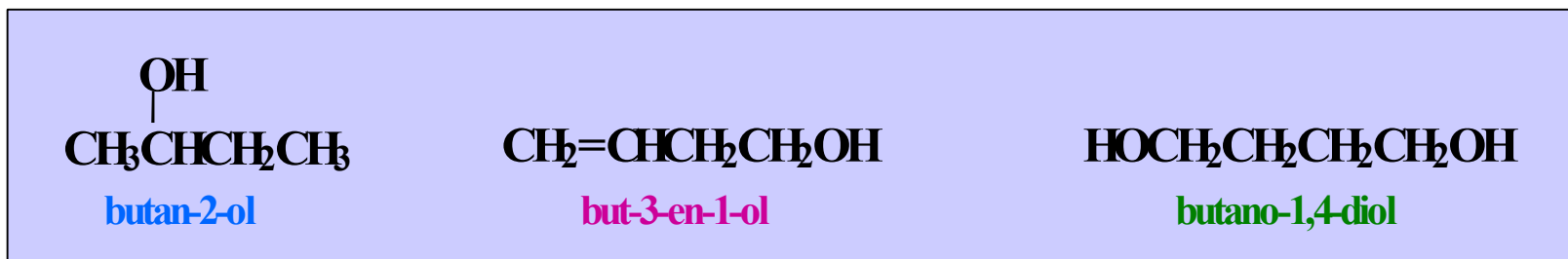
o-nitrofenol

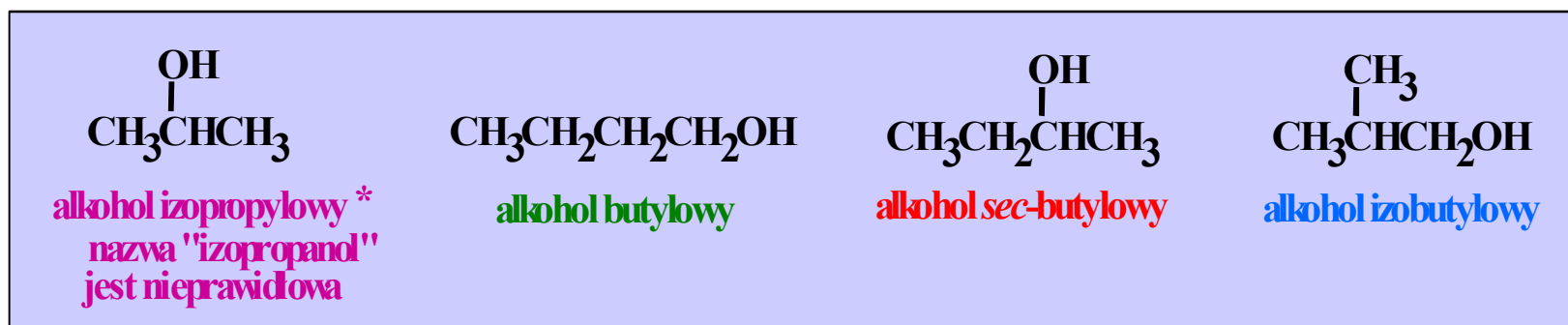
m-bromofenol

NOMENKLATURA ALKOHOLI

- Nazwy alkoholi można tworzyć według nomenklatury podstawnikowej dodając przyrostek **-ol** do nazwy związku macierzystego. Grupa hydroksylowa (OH) jest oznaczana niższym lokantem niż wiązanie wielokrotne (ma pierwszeństwo w nazwie).

- Nazwy grupowo-funkcyjne alkoholi składają się z dwóch słów: po pierwszym słowie „**alkohol**” wymienia się nazwę grupy (w formie przymiotnikowej) wywodzącej się ze związku macierzystego.

NOMENKLATURA ALKOHOLI

- Utrzymane są następujące nazwy zwyczajowe:

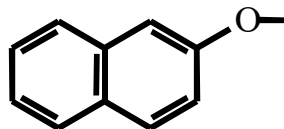
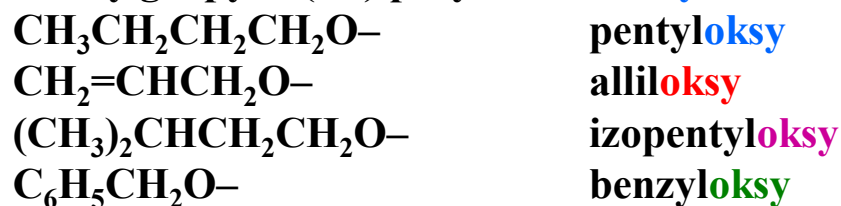

- Jeśli w cząsteczce oprócz grupy hydroksylowej (OH) jest inna grupa funkcyjna, która ma pierwszeństwo w nazwie, wówczas grupę hydroksylową określa się przedrostkiem „hydroksy” (traktuje się jak podstawnik).

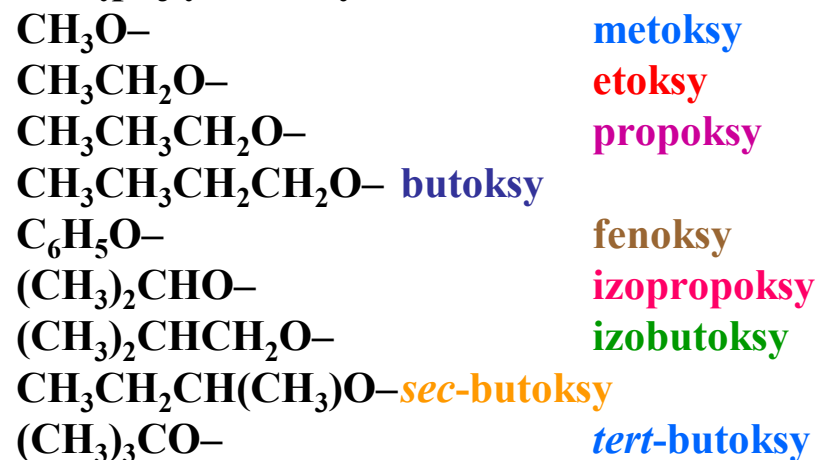
4-hydroksypentan-2-on

Nazwy grup wywodzących się z hydroksywiązków nazywa się dodając do nazwy grupy R (Ar) przyrostek **-oksy**.

2-naflil**oksy**

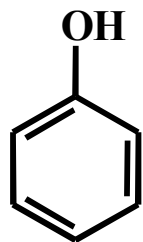
Wyjątkami od powyższej reguły są następujące nazwy skrócone:

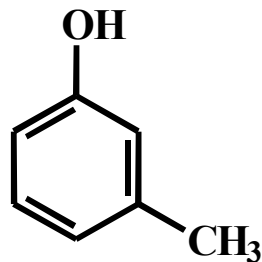
NOMENKLATURA FENOLI

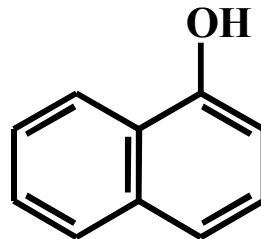
➤ Utrzymane są nazwy zwyczajowe następujących aromatycznych związków hydroksylowych:

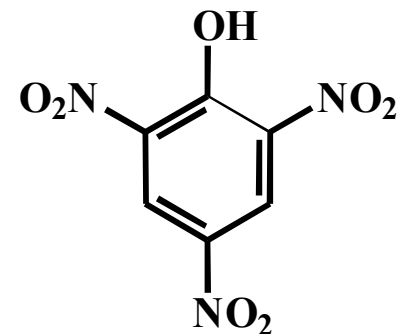
fenol

m-krezol
(oraz izomery *orto* i *para*)

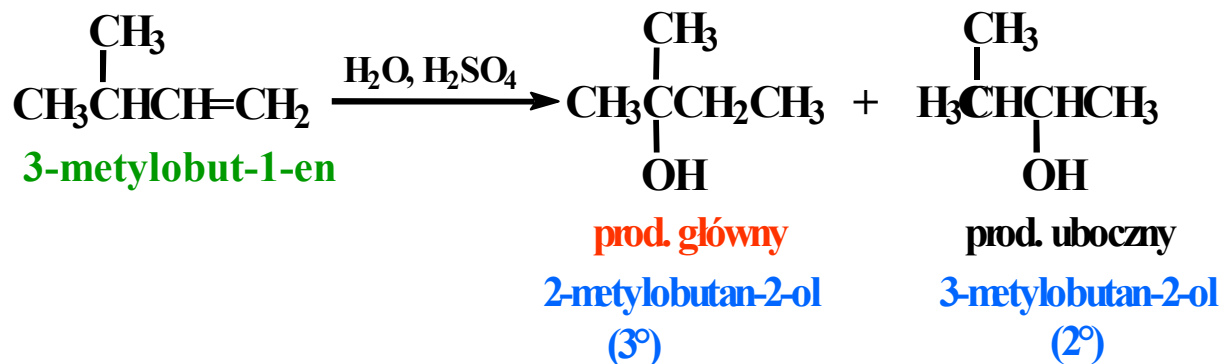
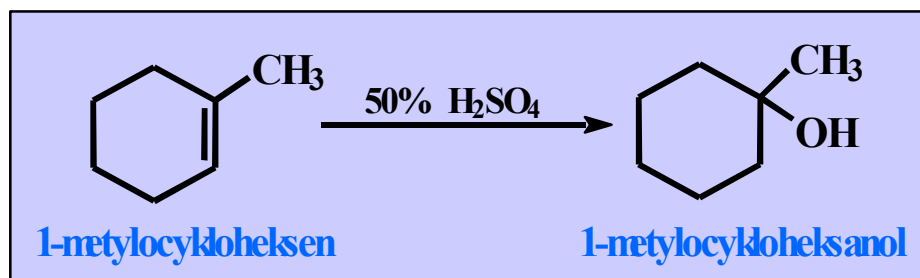
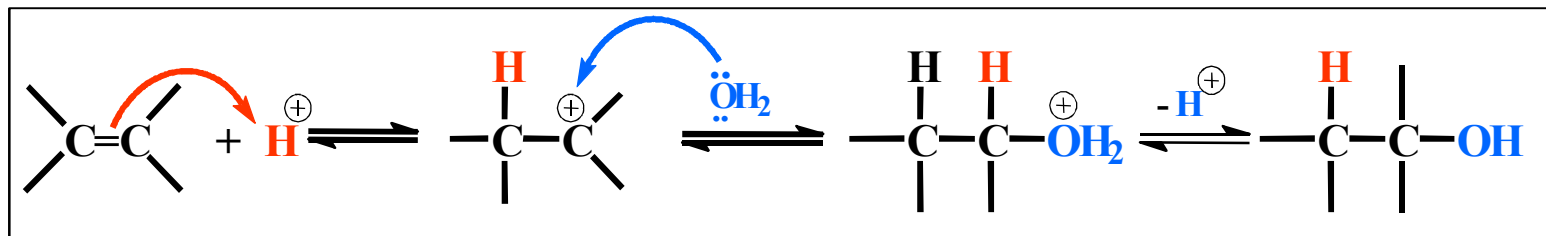

1-naftol (α -naftol)
(oraz izomer β)

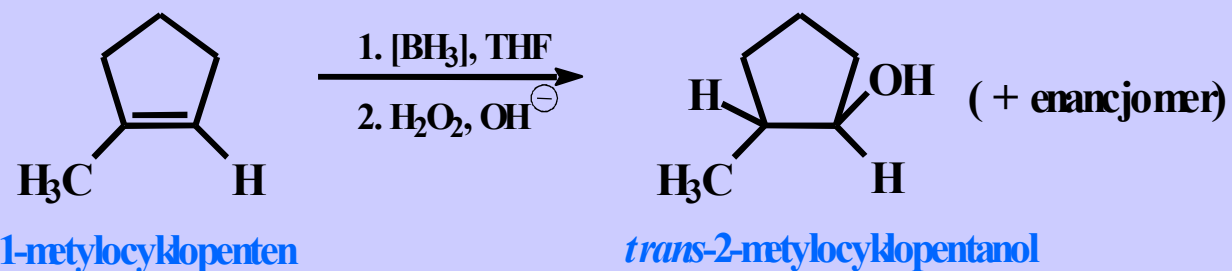
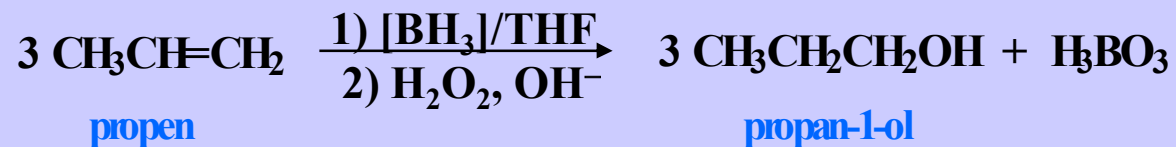

kwasy pikrynowe

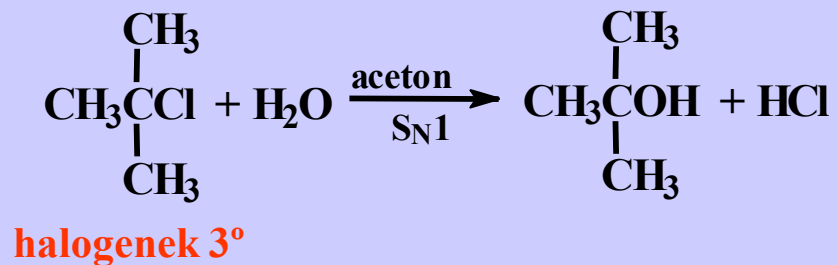
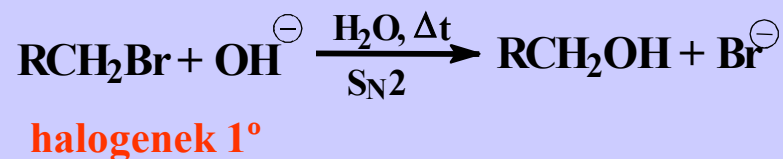
METODY OTRZYMYWANIA ALKOHOLI

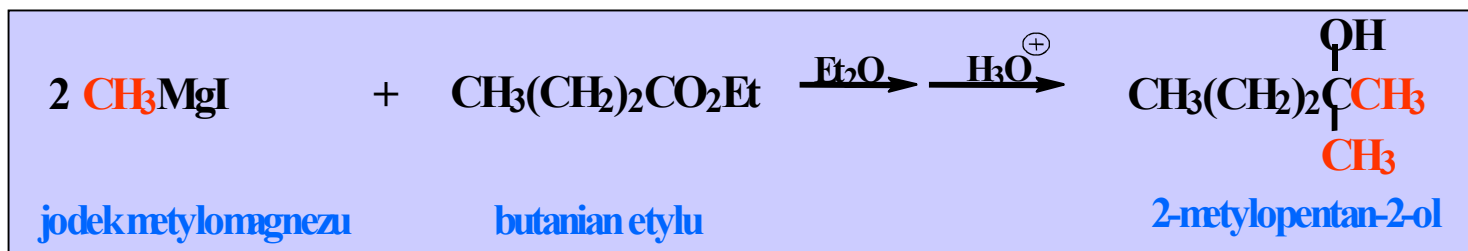
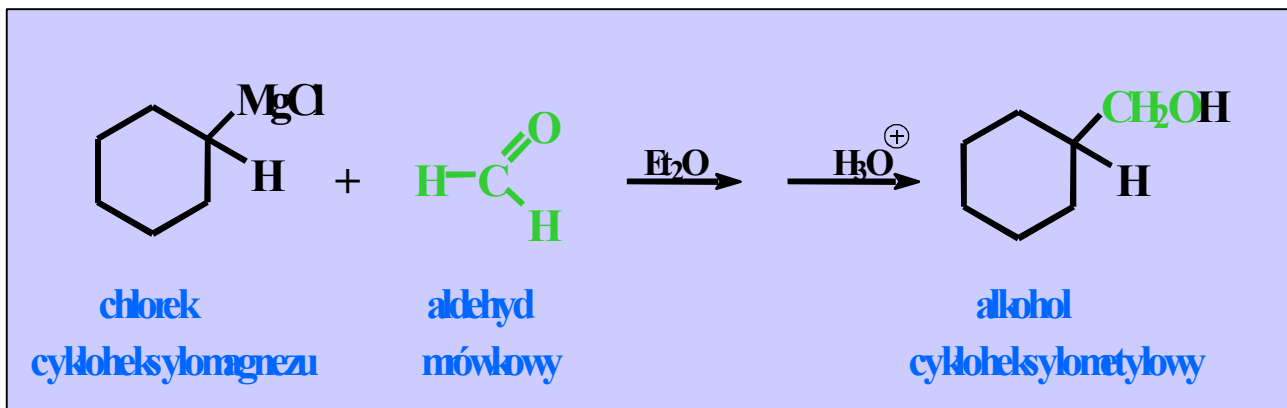
METODY OTRZYMYWANIA ALKOHOLI

Reakcja
stereoselektywna *syn*
addycja

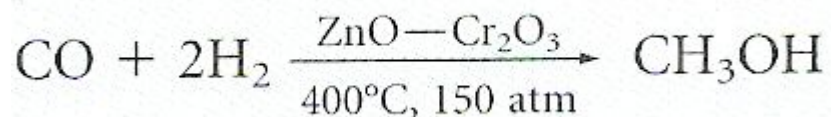
METODY OTRZYMYWANIA ALKOHOLI

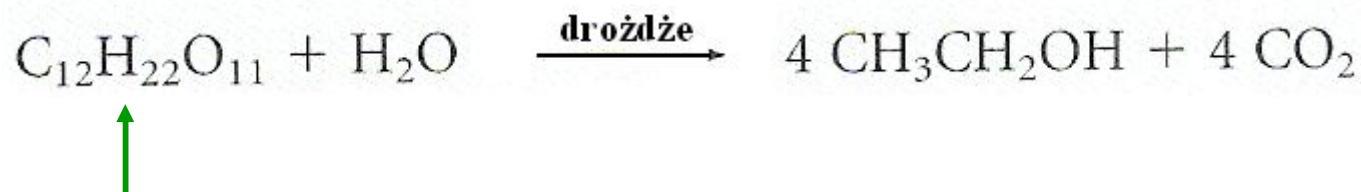
ALKOHOLE WYKORZYSTYWANE W PRZEMYSŁE

METANOL

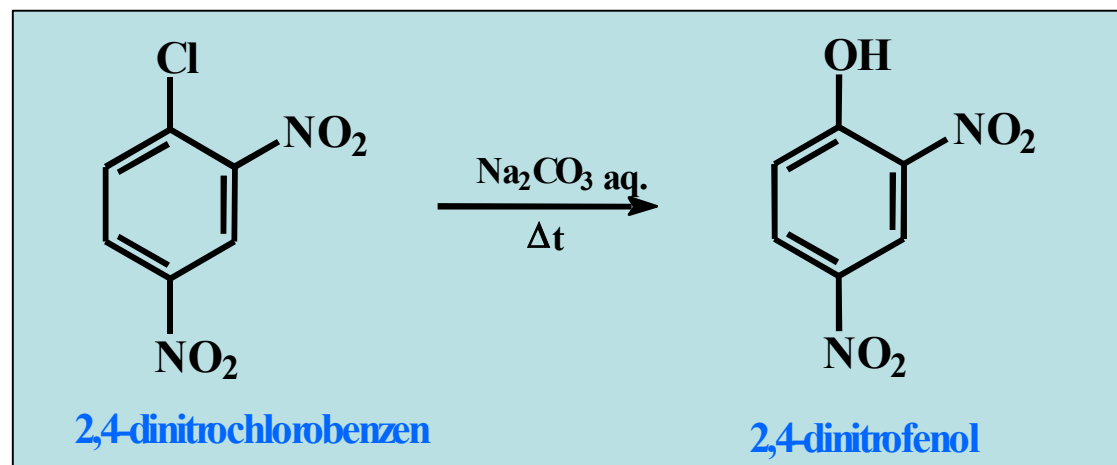
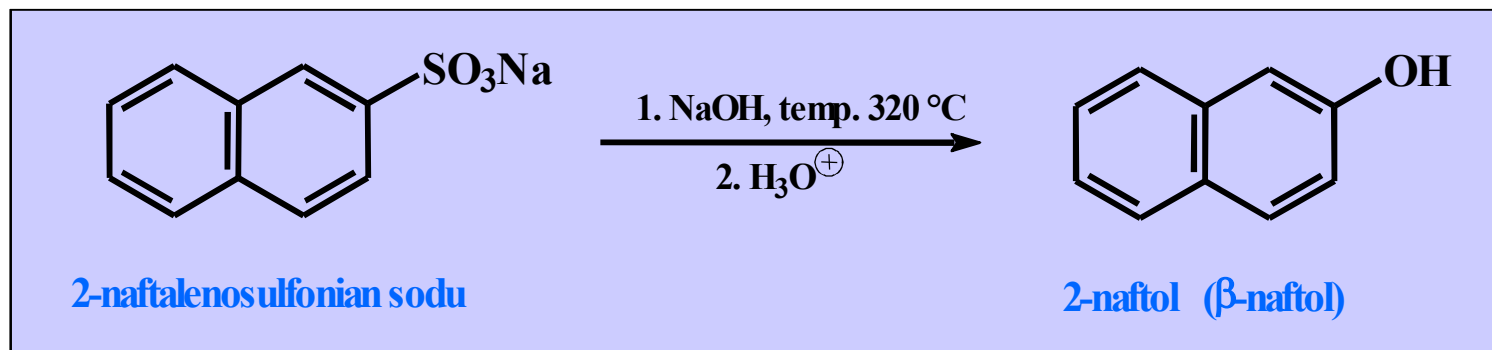
Dawniej produkowany z drewna i nieraz do tej pory nazywany alkoholem drzewnym.
Bardzo toksyczny; spożywanie może prowadzić do ślepoty.

ETANOL

Etanol dostępny w handlu –
azeotrop: 95% etanolu + 5% wody. Odwodnienie np. przez dodanie CaO.
Stosowany w przemyśle chemicznym jako rozpuszczalnik lub substrat do syntezy eteru dietylowego, także jako środek antyseptyczny w medycynie.

METODY OTRZYMYWANIA FENOLI

CIEKAWOSTKI Z DZIEDZINY PERFUMERII

Alkohole są stosowane jako:

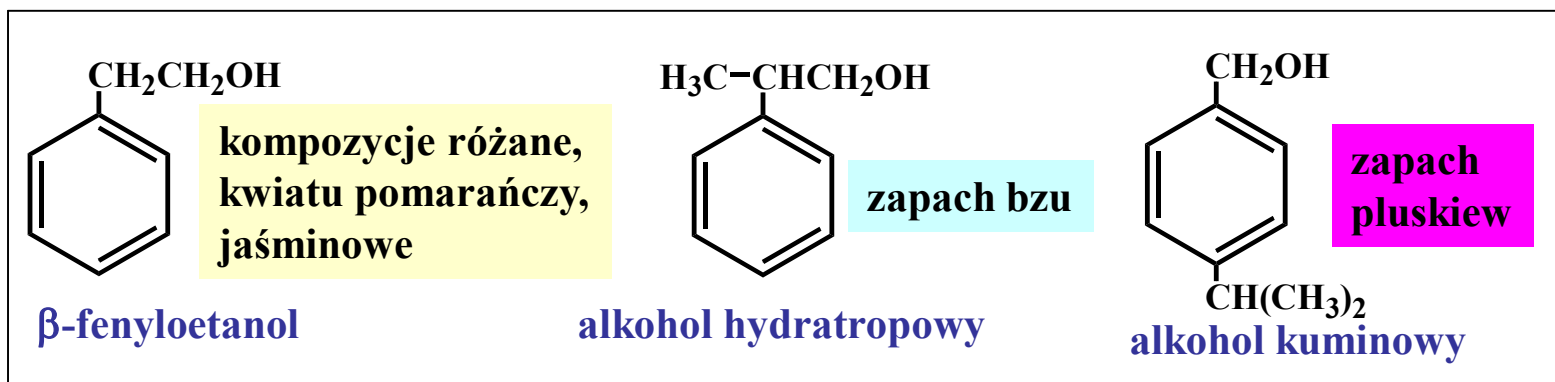
- substancje zapachowe,
- rozpuszczalniki do perfum, wód kwiatowych i aromatów spożywczych (etanol),
- półprodukty do syntezy estrów i acetai.

Nasilenie zapachu – wraz ze wzrostem liczny atomów węgla; najsilniej pachnący – alkohol nonylovny $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_7\text{CH}_2\text{OH}$.

Wyższe alkohole – coraz słabszy zapach; prawie całkowity zanik zapachu przy C_{20} .

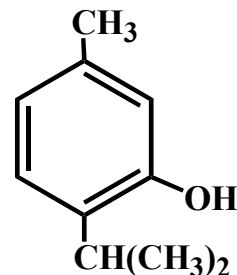
Obecność wiązań wielokrotnych lub pierścienia – zapach staje się wyrazistszy.

Alkohole wielowodorotlenowe (glikol etylenowy, gliceryna) prawie bezwonne.

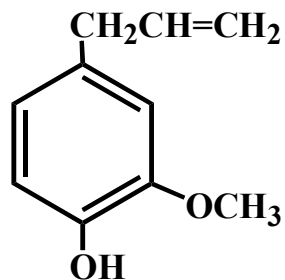
Fenole i alkilofenole:

- ostry, przenikliwy i nieprzyjemny zapach; ograniczone zastosowanie jako substancje zapachowe.

tymol –
zapach tymianku

Alkilofenole posiadające podstawniki alkoksyłowe – zapach przyjemniejszy, kwiatowy.

eugenol –

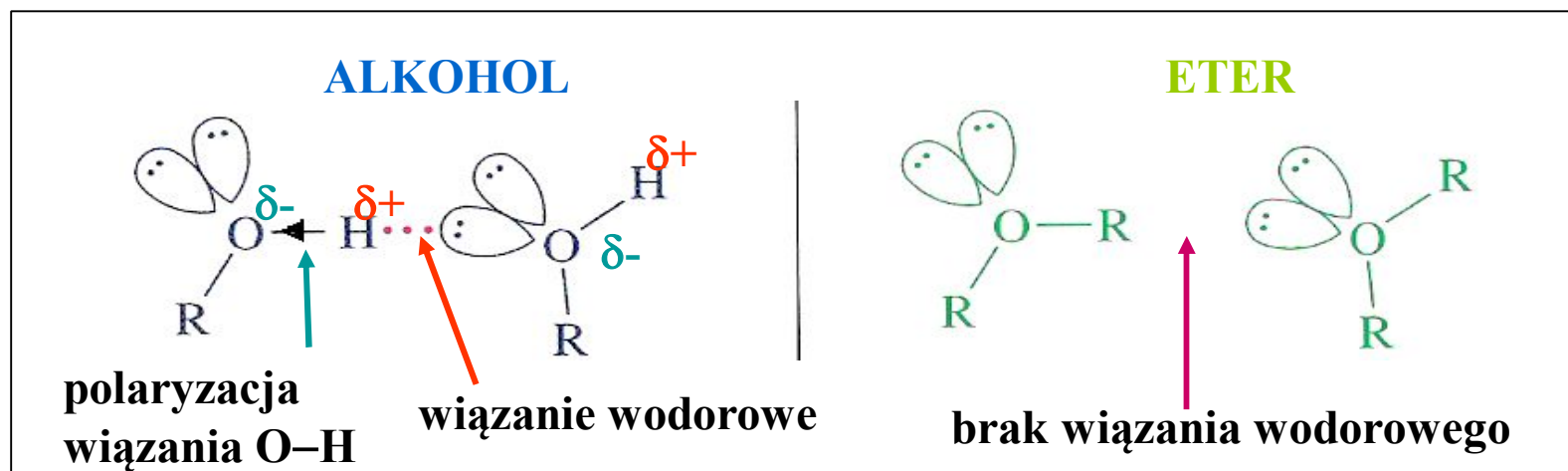
- olejek goździkowy, 95%
- olejek cynamonowy, 90%
- olejek bazyliowy, 80%

Stosowany w kompozycjach perfumeryjnych oraz spożywczych, także jako środek aromatyzujący i dezynfekujący w preparatach do higieny jamy ustnej oraz dentystyce.

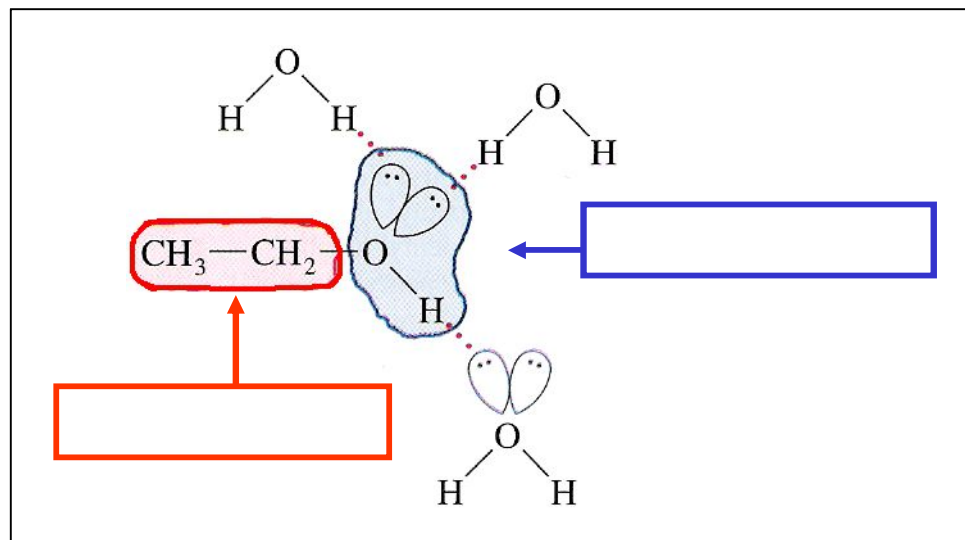
WŁAŚCIWOŚCI FIZYCZNE ALKOHOLI

TEMPERATURA WRZENIA

	etanol	eter dimetylowy	propan
	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$	CH_3OCH_3	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}_3$
masa cząsteczkowa	46	46	44
temp. wrzenia	+78.5°C	-24°C	-42°C

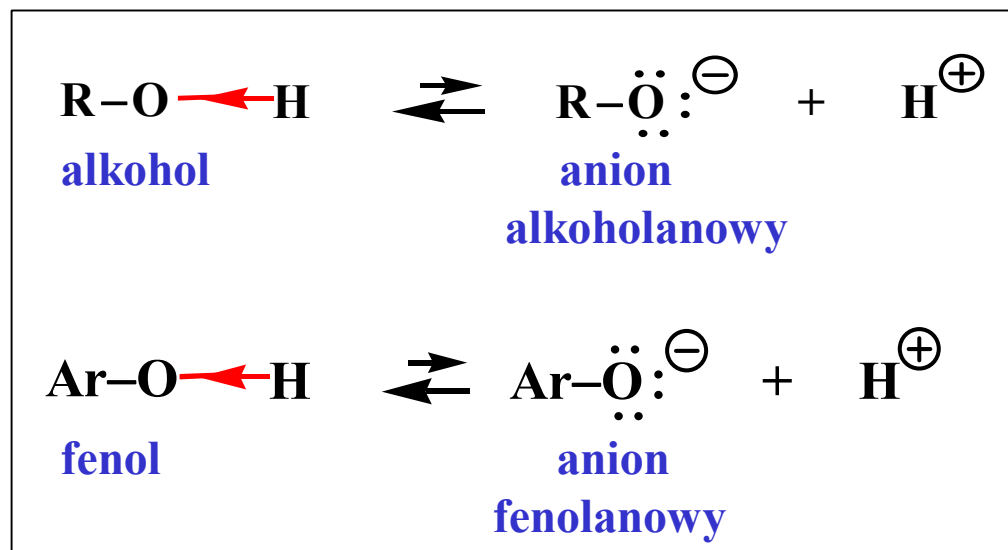

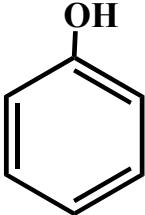
Nazwa	Wzór	T _{wrz.} [°C]	Rozpuszczalność w H ₂ O [g/100g H ₂ O/20°C]
metanol	CH ₃ OH	65	∞
etanol	CH ₃ CH ₂ OH	79	∞
propan-1-ol	CH ₃ CH ₂ CH ₂ OH	97	∞
butan-1-ol	CH ₃ (CH ₂) ₂ CH ₂ OH	118	7.9
pentan-1-ol	CH ₃ (CH ₂) ₃ CH ₂ OH	138	2.7
heksan-1-ol	CH ₃ (CH ₂) ₄ CH ₂ OH	156	0.59

KWASOWOŚĆ ALKOHOLI I FENOLI

Alkohole i fenole wykazują właściwości kwasowe ze względu na silną polaryzację wiązania O–H.

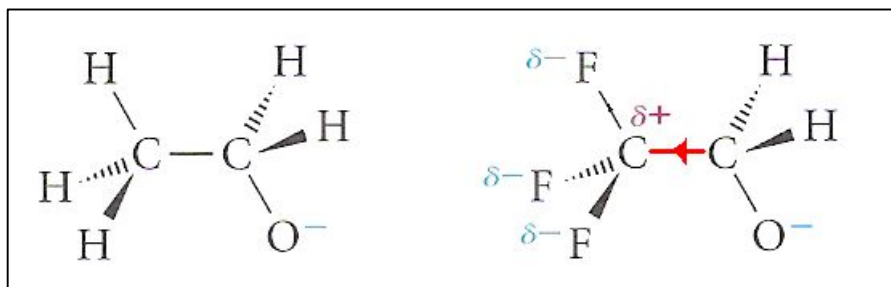

	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$	H_2O	
	etanol	woda	fenol
pK_a	15.9	15.7	10.0

CZYNNIKI MAJĄCE WPLYW NA KWASOWOŚĆ ALKOHOLI

2,2,2-trifluoroetanol	metanol	etanol	alkohol <i>tert</i> -butylowy
$\text{CF}_3\text{CH}_2\text{OH}$	CH_3OH	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$	$(\text{CH}_3)_3\text{COH}$
$\text{pK}_a = 12.4$	$\text{pK}_a = 15.5$	$\text{pK}_a = 15.9$	$\text{pK}_a = 18.0$

spadek kwasowości

anion etoksyanowy

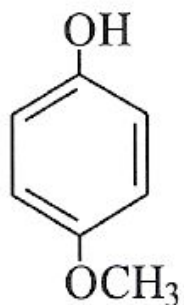
anion 2,2,2-trifluoroetoksyanowy

CZYNNIKI MAJĄCE WPLYW NA KWASOWOŚĆ FENOLI

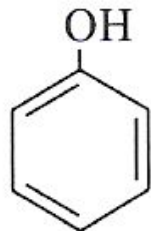
---

anizol

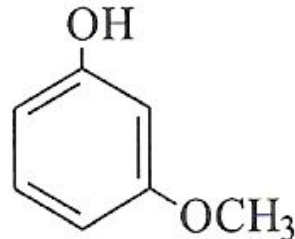
pKa = 10.2

fenol

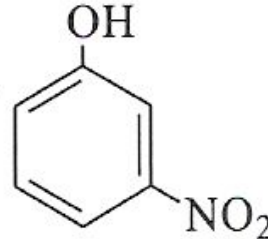
9.9

m-metoksyfenol

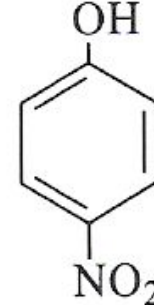
9.7

m-nitrofenol

8.3

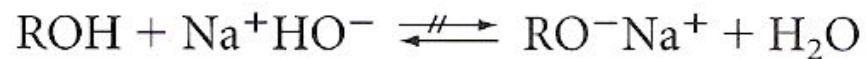
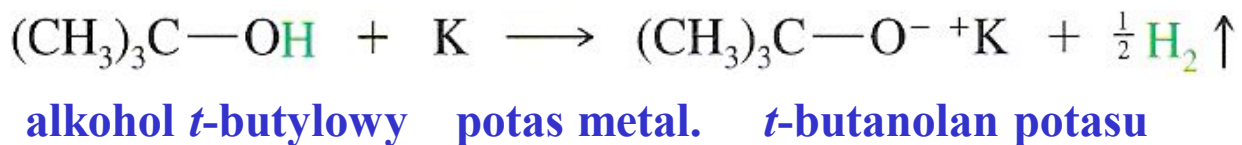
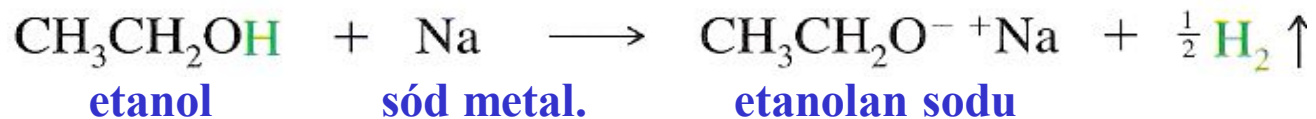
p-nitrofenol

7.2

REAKCJE ALKOHOLI I FENOLI

REAKCJA ALKOHOLI Z METALAMI (SODEM I POTASEM); SOLE ALKOHOLI – ALKOHOLANY:

REAKCJE ALKOHOLI I FENOLI

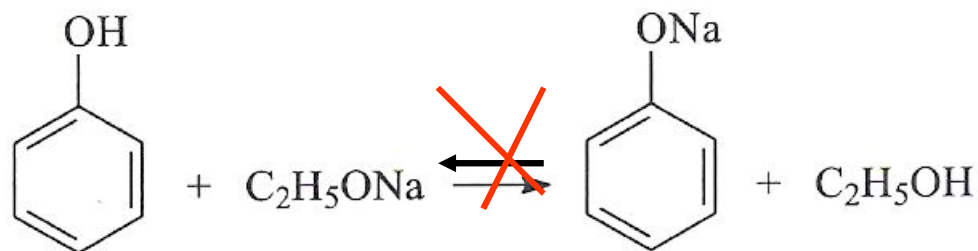
REAKCJA FENOLI Z WODOROTLENKAMI; SOLE FENOLI – FENOLANY:

pK_a fenoli = 8 - 11, tzn. że fenole są silniejszymi kwasami od wody.

mocny kwas + sól słabego kwasu $\longrightarrow$ **sól mocnego kwasu + słaby kwas**

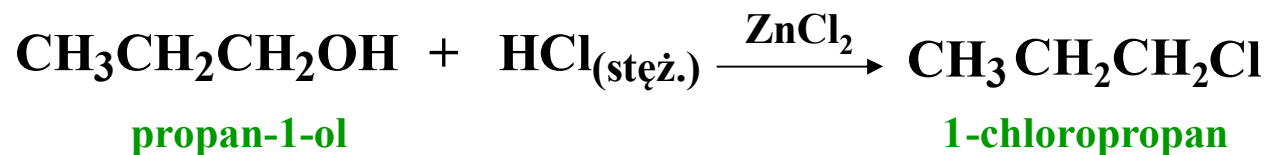
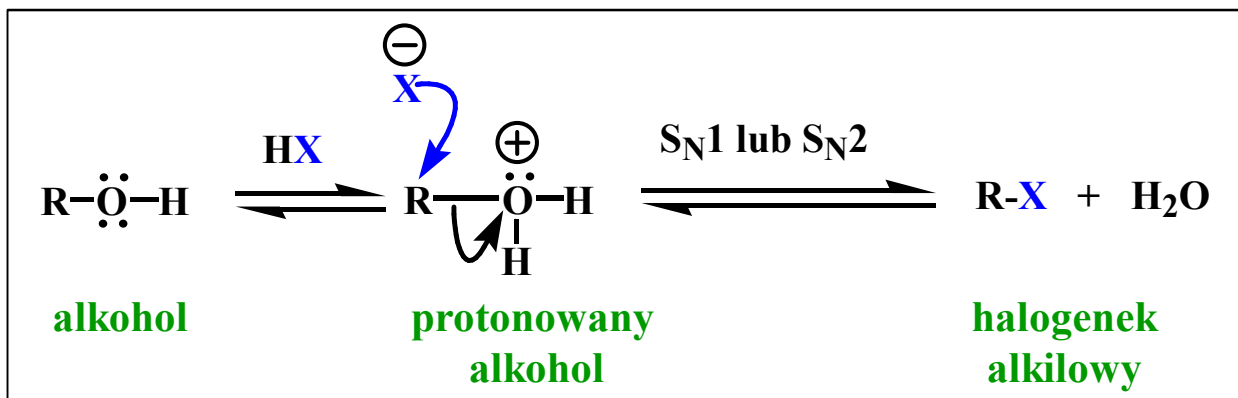
REAKCJA ALKOHOLANÓW Z FENOLAMI I FENOLANÓW Z ALKOHOLAMI

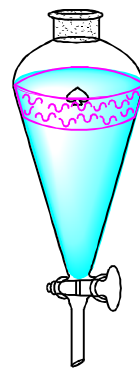
mocny kwas + sól słabego kwasu $\longrightarrow$ **sól mocnego kwasu + słaby kwas**

REAKCJE ALKOHOLI

REAKCJA ALKOHOLI Z HALOGENOWODORAMI (HX)

Alkohol	Czas reakcji
pierwszorzędowy (1°)	10 min. do kilku dni
drugorzędowy (2°)	1-5 min.
trzeciorzędowy (3°)	< 1 min.

REAKCJE ALKOHOLI

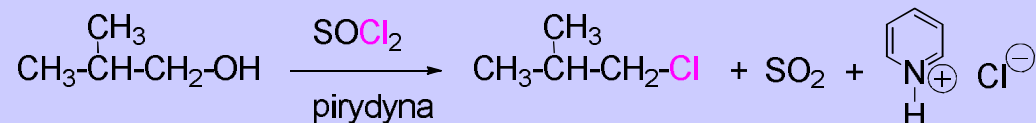

OGRANICZENIA REAKCJI ALKOHOLI Z HALOGENOWODORAMI

- a) ograniczona możliwość otrzymywania jodków alkilowych, ponieważ większość alkoholi bardzo źle reaguje z jodowodorem;
- b) mała wydajność chlorków alkilowych z alkoholi (1°) i (2°) ze względu na bardzo wolny przebieg reakcji ze stężonym kwasem solnym (nawet w obecności ZnCl_2) oraz liczne reakcje uboczne;
- c) konkurencja reakcji podstawienia grupy OH z reakcją eliminacji wody; długotrwałe ogrzewanie mieszaniny alkoholu i stężonego kwasu solnego lub bromowodorowego sprzyja reakcji eliminacji i tworzeniu alkenów;
- d) przegrupowanie karbokationu powstałego z alkoholu (2°) lub (3°) prowadzące do powstawania halogenków innych niż spodziewane:

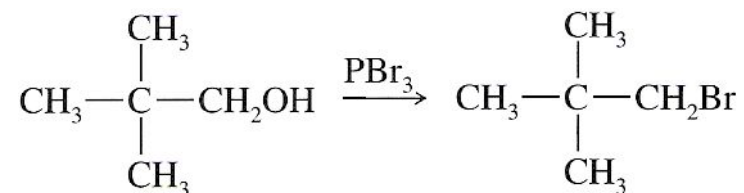
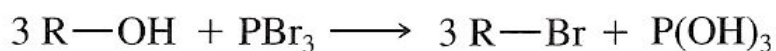
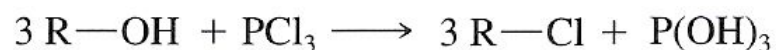
REAKCJE ALKOHOLI

REAKCJA ALKOHOLI (1°) I (2°) Z CHLORKIEM TIONYLU (SOCl₂)

2-metylopropan-1-ol   **1-chloro-2-metylopropan**   **chlorowodorek pirydyny**

REAKCJA ALKOHOLI (1°) I (2°) Z HALOGENKAMI FOSFORU

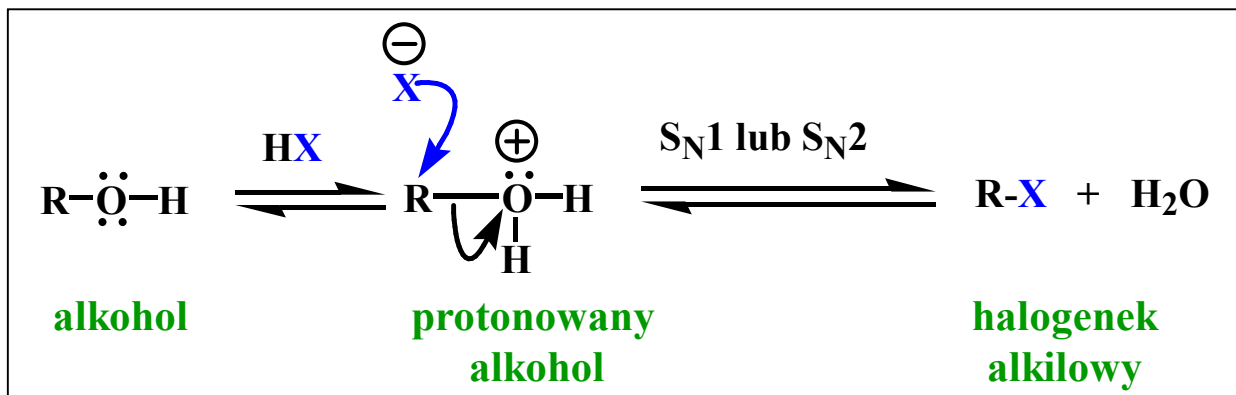

alkohol neopentylowy   **bromek neopentyłu**

REAKCJE ALKOHOLI I FENOLI

PODSUMOWNIE reakcji otrzymywania halogenopochodnych z alkoholi

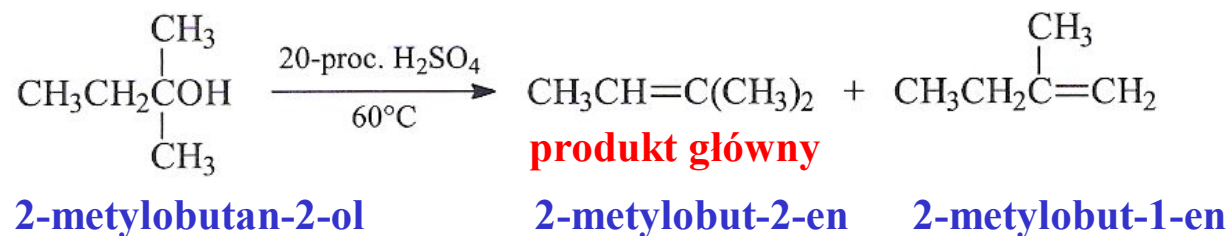
Reagenty do syntezy halogenków alkilowych z alkoholi

alkohol	chlorki	bromki	jodki
(1°)	SOCl ₂	PBr ₃ lub HBr*	P/I ₂
(2°)	SOCl ₂	PBr ₃	P/I ₂ *
(3°)	HCl	HBr	HI *

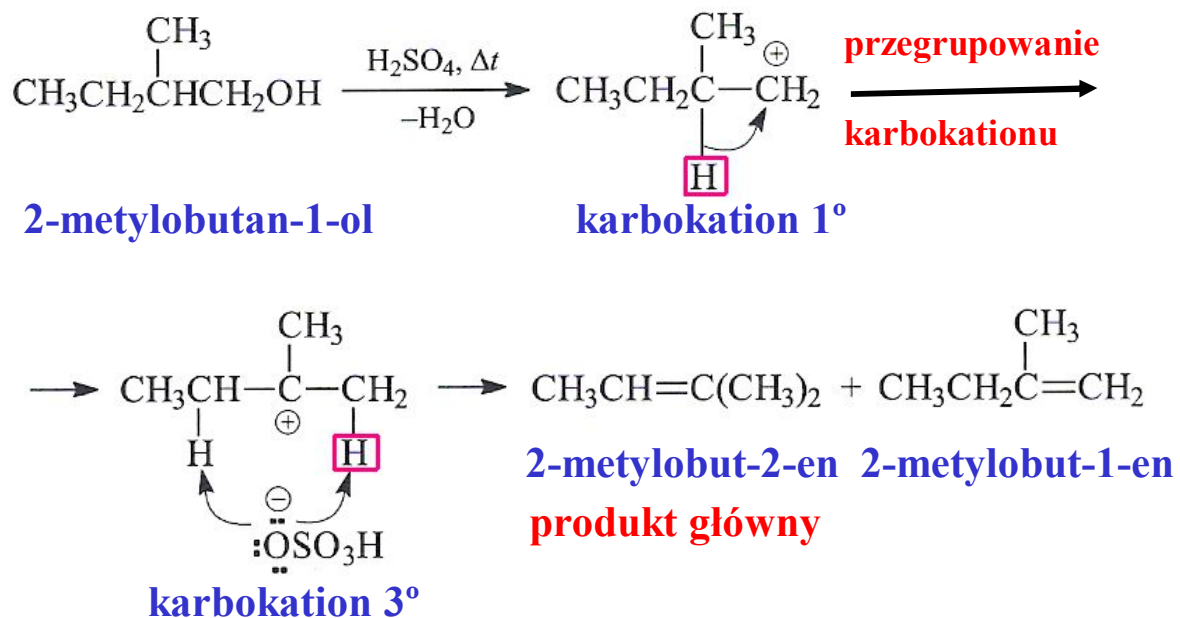
*tylko w niektórych przypadkach

REAKCJE ALKOHOLI

ODWODNIENIE (DEHYDRATACJA) ALKOHOLI

zgodny z regułą Zajcewa
trwalszy

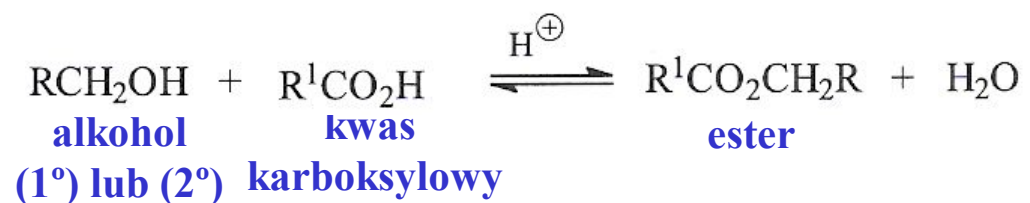

REAKTYWNOŚĆ ALKOHOLI

ESTRYFIKACJA ALKOHOLI

✓ estry kwasów karboksylowych

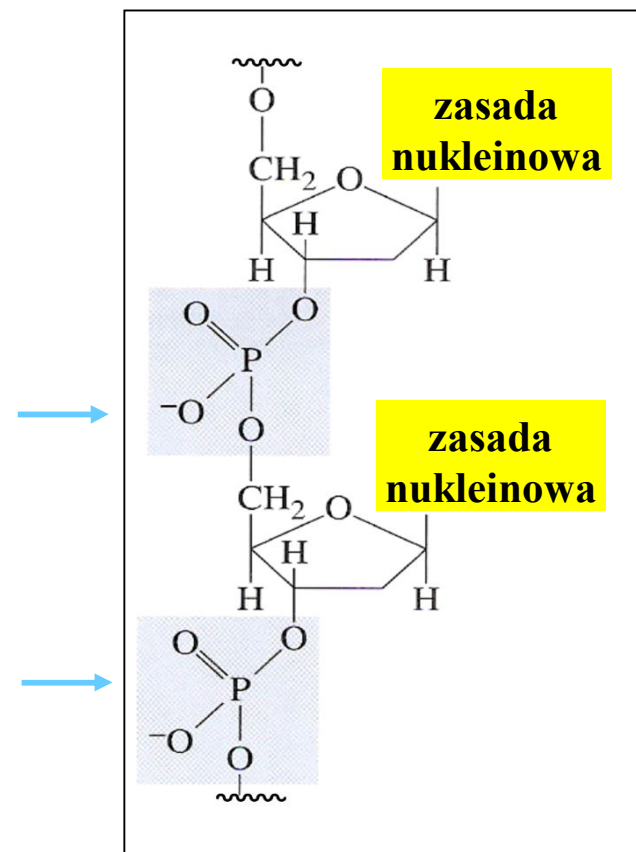
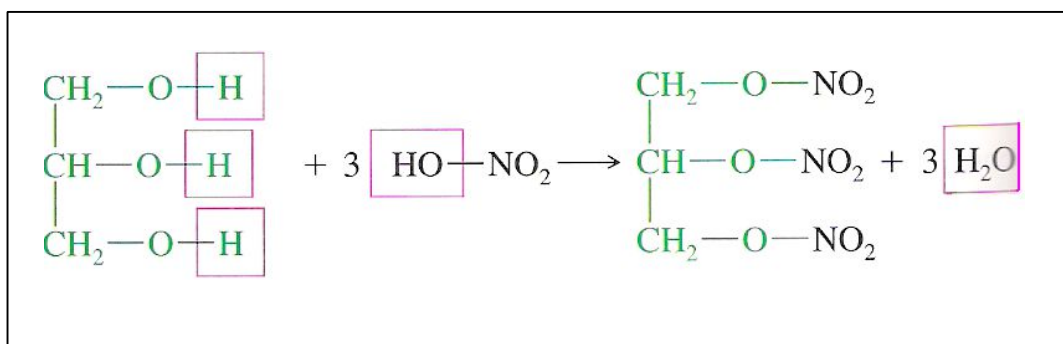

reakcja odwracalna !

REAKTYWNOŚĆ ALKOHOLI

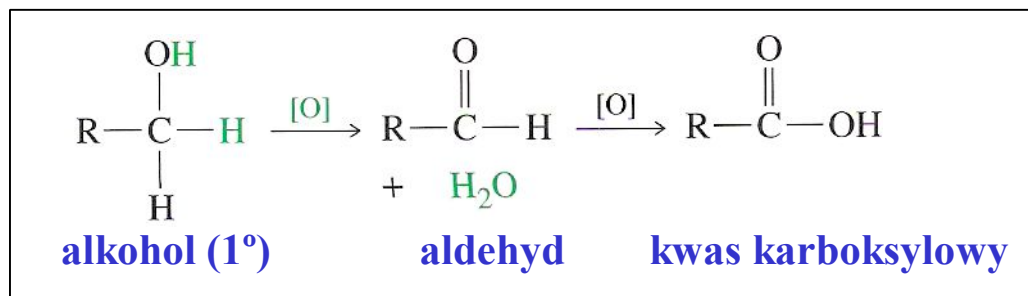
✓ estry kwasu fosforowego

✓ estry kwasu azotowego

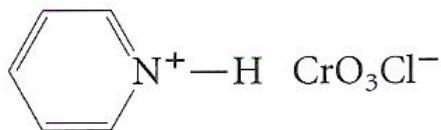

REAKTYWNOŚĆ ALKOHOLI

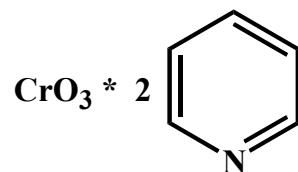
UTLENIANIE ALKOHOLI 1°

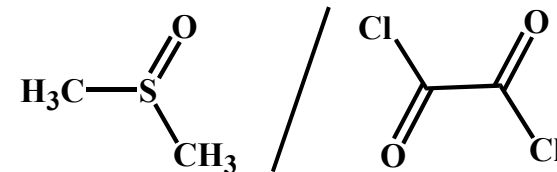
Utleniacze służące do utleniania alkoholi (1°) do aldehydów:

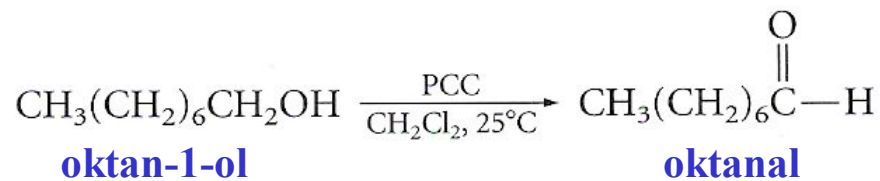
odczynnik Coreya
chlorochromian pirydyny (PCC)

odczynnik Collinsa

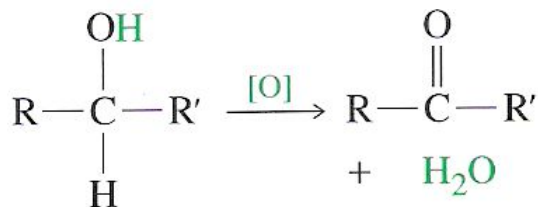
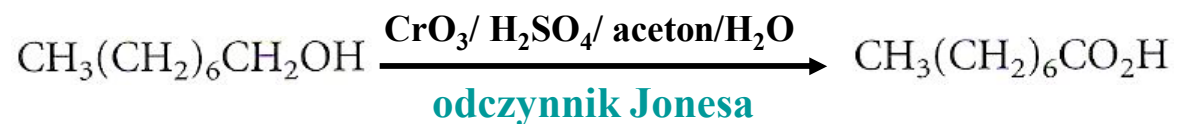
DMSO (dimetylosulfotlenek)/
chlorek oksalilu (reakcja Swerna)

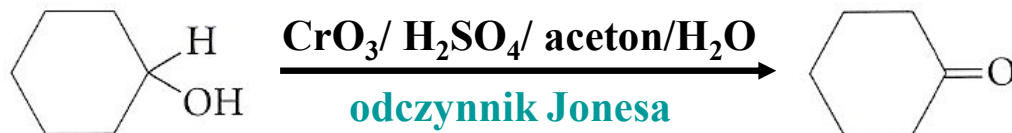
UTLENIANIE ALKOHOLI

Większość powszechnie stosowanych utleniaczy utlenia alkohole (1°) do kwasów karboksylowych:

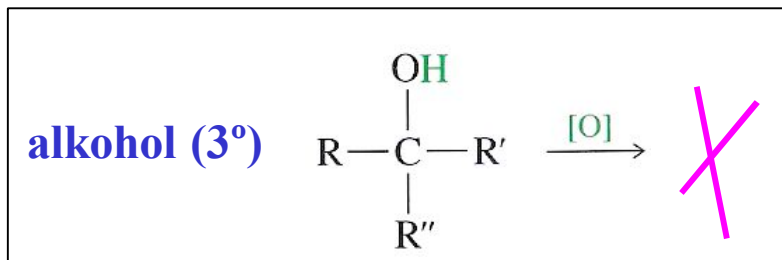
- $\text{KMnO}_4/\text{H}_2\text{O}$
- $\text{Na}_2\text{Cr}_2\text{O}_7/\text{H}_2\text{SO}_4/\text{H}_2\text{O}$
- odczynnik Jonesa: $\text{CrO}_3/\text{H}_2\text{SO}_4/\text{aceton}/\text{H}_2\text{O}$.

Ketony nie ulegają dalszemu utlenieniu

UTLENIANIE ALKOHOLI

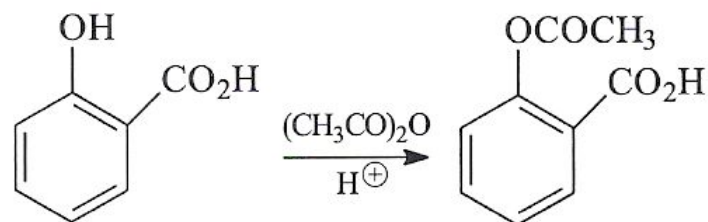
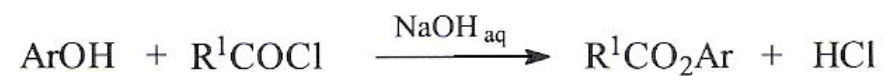
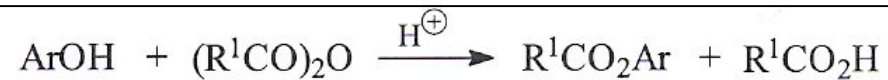

PODSUMOWANIE

Reagenty do syntezy aldehydów, ketonów i kwasów karboksylowych z alkoholi		
Alkohol	Produkt utlenienia	Reagent
(1°)	aldehyd	odczynnik Coreya (PCC)
(1°)	kwas karboksylowy	$\text{Na}_2\text{Cr}_2\text{O}_7/\text{H}_2\text{SO}_4/\text{H}_2\text{O}$
(2°)	keton	$\text{Na}_2\text{Cr}_2\text{O}_7/\text{H}_2\text{SO}_4/\text{H}_2\text{O}$ odczynnik Coreya (PCC)

REAKCJE FENOLI

REAKCJE Z UDZIAŁEM GRUPY HYDROKSYLOWEJ - ESTRYFIKACJA

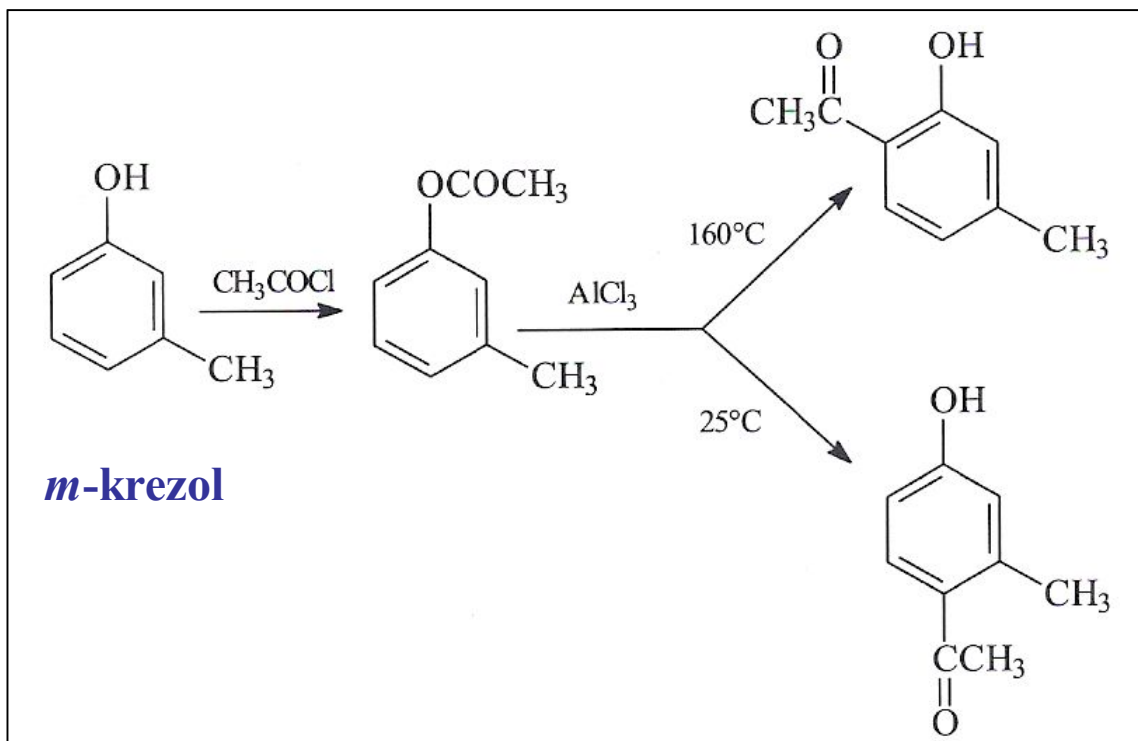
kwasy salicylowy

kwasy acetylosalicylowy
(aspiryna)

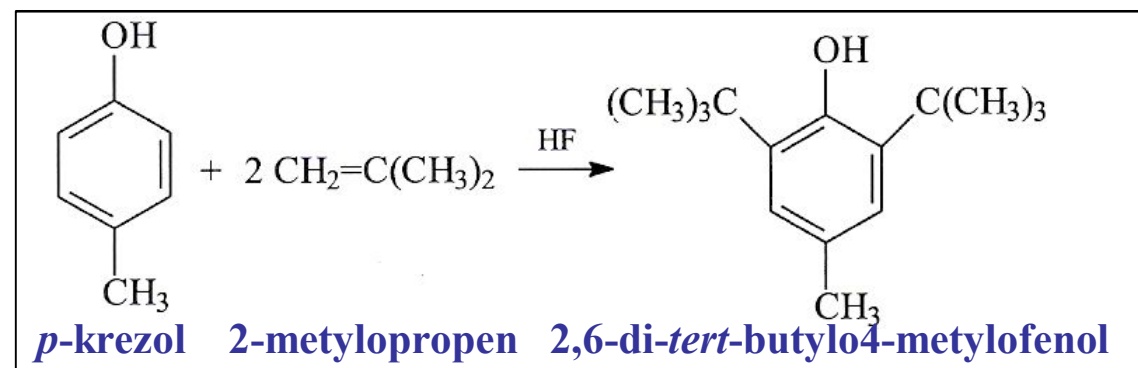

najbardziej błyskotliwa kariera w farmakologii XX wieku...

REAKCJE AROMATYCZNEJ SUBSTYTUCJI ELEKTROFILOWEJ

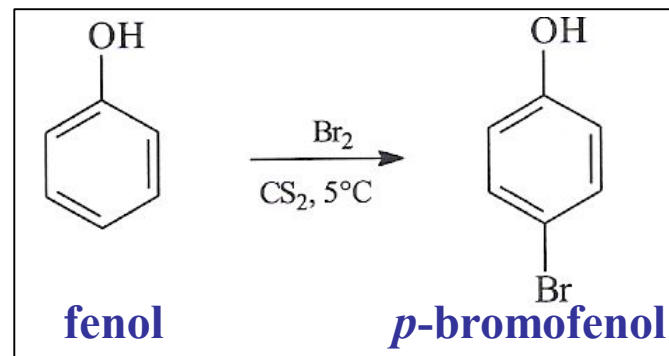
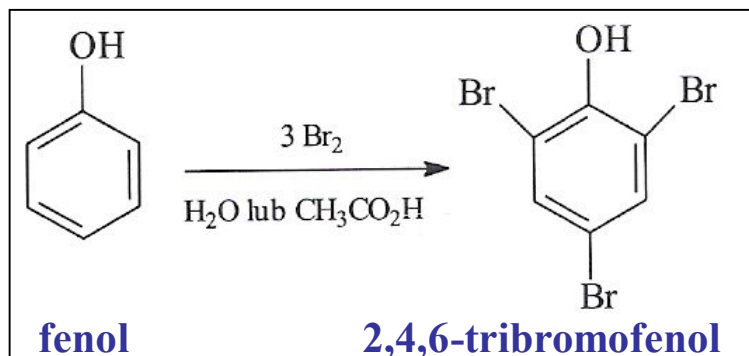
ACYLOWANIE METODĄ FRIESA

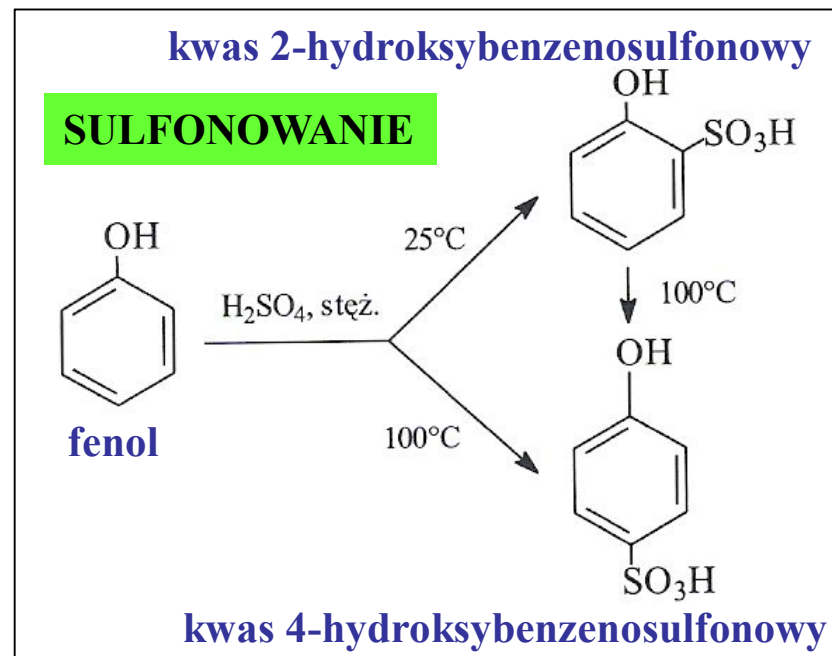
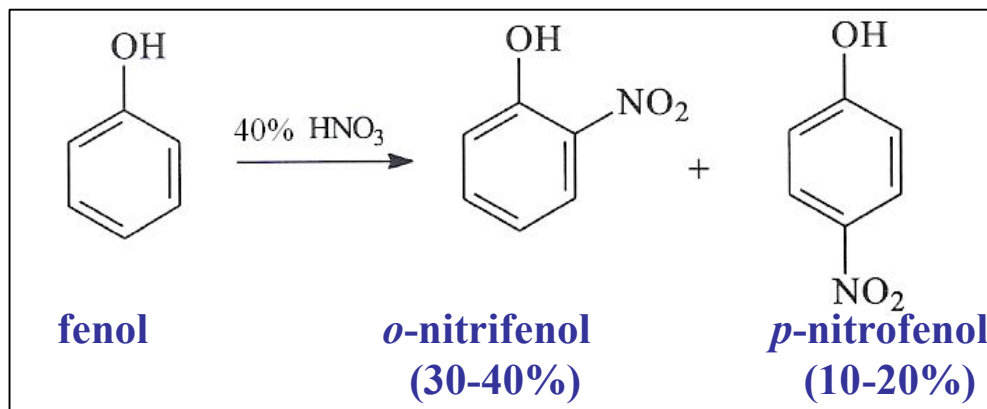
ALKILOWANIE ALKENAMI
LUB ALKOHOŁAMI 2° BĄDŹ 3°

BHT-

BROMOWANIE

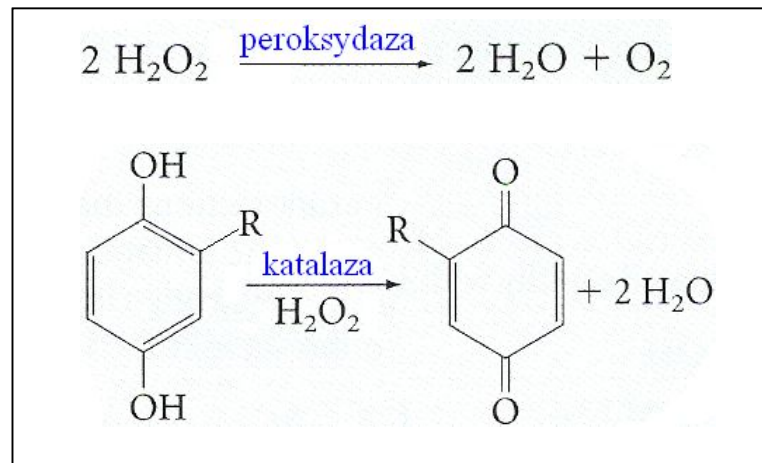
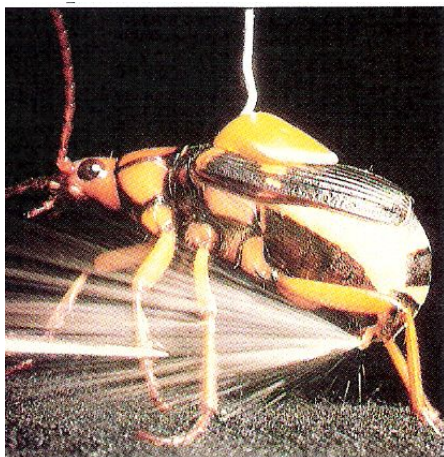

NITROWANIE

INNE REAKCJE ZACHODZĄCE W PIERŚCIENIU FENOLI - UTLENIANIE

R=H lub CH₃

peroksydaza i katalaza - enzymy

Reakcja silnie egzotermiczna –mieszanina chinonów i wrzącej wody jest wyrzucana na napastnika.

